

допомоги, зменшує тривожність пацієнтів, сприяє мобілізації до співпраці та створює атмосферу довіри.

Перспективи подальших досліджень:

- порівняльний аналіз сприйняття дотику пацієнтами різного віку та культур під час екстреної допомоги;
- дослідження гендерних особливостей застосування дотику в роботі парамедиків;
- розробка тренінгових програм із розвитку навичок етичного й комунікативно вмотивованого використання дотику.

Список використаних джерел:

1. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2023. 536 с.
2. Knapp M.L., Hall J.A. *Nonverbal Communication in Human Interaction*. Boston: Wadsworth Cengage Learning, 2010. 528 p.
3. Montagu A. *Touching: The Human Significance of the Skin*. New York: Harper & Row, 1986. 400 p.

Галина Марюк

Науковий керівник — к.філол.н., доц.

Олександра Гандзюк

КЗВО «Волинський медичний інститут»

НЕВЕРБАЛЬНА ЕКСПРЕСІЯ ТА ЕКСПРЕСИВНІ ЗАСОБИ В СПІЛКУВАННІ ПАРАМЕДИКІВ У БОЙОВИХ УМОВАХ

Постановка проблеми. У надзвичайних умовах, зокрема в бойовій зоні, комунікація набуває життєво важливого значення. Вона є не лише засобом передавання інформації, а й критичним чинником, який впливає на своєчасність та ефективність надання медичної допомоги.

Проте саме в таких екстремальних умовах вербальна комунікація часто втрачає свою дієвість через сильний шумовий фон (обстріли, вибухи, крики), обмеженість часу, фізичні бар'єри, поранення або втрату свідомості в постраждалих. За таких обставин саме екстралінгвістичні засоби – міміка, жести, погляд, дотик, інтонація – стають провідним інструментом взаємодії між парамедиком і пацієнтом.

Проблема полягає в тому, що, попри виняткову важливість невербальної комунікації в бойових умовах, її ефективність залежить не лише від інтуїції чи особистого досвіду фахівця, а й від цілеспрямованої підготовки до використання таких засобів у ситуаціях високого ризику, стресу й інформаційної нестабільності.

Тому спостерігається потреба в ґрунтовному аналізі специфіки використання екстралінгвістичних засобів парамедиками, враховуючи вплив просторового, темпорального, шумового та емоційного контекстів. Отже, актуальність теми зумовлена необхідністю дослідити невербальну експресію як складову професійної комунікативної поведінки парамедиків у надзвичайних

ситуаціях та виробити практичні рекомендації щодо її вдосконалення.

Мета дослідження. Виявлення особливостей використання невербальної експресії та екстралінгвістичних засобів комунікації парамедиків у бойових умовах, а також визначення чинників, що впливають на ефективність такої комунікації в екстремальному середовищі. Дослідження спрямоване на аналіз ролі жестів, міміки, інтонації, погляду та інших невербальних сигналів у ситуаціях, де вербальна взаємодія є утрудненою або не можливою, із метою формування рекомендацій для покращення професійної підготовки фахівців екстреної медицини.

Результати. Екстралінгвістичні засоби комунікації охоплюють широкий спектр невербальних елементів, зокрема міміку, жести, інтонацію, погляд, позу, дотик, ритм дій, дистанцію між співрозмовниками, а також реакції тіла, що виникають у відповідь на зовнішні подразники. Ці засоби функціонують поза мовною системою, однак є органічною частиною комунікативної поведінки людини. Їх особливість полягає в здатності передавати емоційні стани, наміри, оцінки, накази, підтримку або застереження без використання слів.

У стресових обставинах бойових дій екстралінгвістичні засоби набувають особливої ваги. В умовах, коли звуковий фон перенасичений (вибухи, постріли, крики, робота техніки), а доступ до мовних повідомлень ускладнений або не можливий через травми, паніку, втрату свідомості чи брак часу, саме невербальні сигнали стають основою оперативної комунікації.

Вони не лише доповнюють, а часто замінюють традиційні канали комунікації, стають необхідним елементом комунікативної поведінки, що забезпечує швидку й ефективну взаємодію в умовах ризику, невизначеності та високої динаміки подій.

У бойовій зоні, де вербальне спілкування часто ускладнене або не можливе, невербальна експресія стає одним із головних інструментів комунікації парамедика. Особливість таких умов – у надвисокому рівні стресу, дефіциті часу, фізичних перешкодах, необхідності приймати рішення миттєво. Тому кожен елемент невербальної поведінки набуває особливої функціональної значущості.

Міміка використовується парамедиком не лише для вираження емоцій, а і як засіб психологічної підтримки постраждалих. У напруженій ситуації доброзичливий, зосереджений чи впевнений вираз обличчя може дати пацієнтові відчуття безпеки, надії й довіри. Особливо це актуально у випадках, коли пацієнт знаходиться в шоковому стані або не має змоги спілкуватися вербально.

Жести – дуже виразні невербальні засоби [1]. Вони виконують роль чітких, стандартизованих команд, тому повинні бути не двозначними, економними за формою й водночас інформативними, щоб зменшити ризик непорозуміння.

Погляд відіграє надзвичайно важливу роль як інструмент встановлення комунікативного контакту. Прямий погляд дає пацієнтові відчуття присутності, уваги та участі. Через погляд парамедик може передати впевненість, спокій, схвалення дій або, навпаки, попередження.

Інтонація, хоча є частиною голосової подачі, виконує експресивну функцію. Підвищення чи зниження тону, ритм, темп мовлення можуть змінювати сприйняття повідомлення – з тривожного на заспокійливий або з

нейтрального на мобілізуючий.

Дотик – надзвичайно потужний канал передачі підтримки, контролю або мобілізації волі пацієнта. У критичні моменти легке торкання до плеча чи руки може мати заспокійливий ефект, особливо якщо вербальний канал не доступний. Дотик виконує регулятивну функцію – із його допомогою парамедик може керувати тілесною позицією пораненого, допомагаючи йому змінити позу, підвестися або залишатися нерухомим.

Усі ці невербальні засоби вимагають високого ступеня контролю, свідомого використання й адаптації до психоемоційного стану постраждалого. Неправильно поданий жест, невідповідна міміка або надмірна інтонаційна напруга можуть викликати дезорієнтацію, страх або недовіру. Тому парамедик повинен володіти не лише фаховими навичками, а й емпатією, уважністю до невербального зворотного зв'язку та здатністю оперативно регулювати власну експресивну поведінку відповідно до конкретної ситуації.

Різні контексти мають такі впливи на можливості комунікації: шумовий контекст (обстріли, сирени, техніка) блокує вербальні повідомлення, підвищуючи роль невербальної взаємодії; просторовий контекст обмежує фізичну взаємодію через бар'єри чи відстань, вимагаючи яскравих візуальних сигналів; темпоральний контекст визначає стислість спілкування - швидкість реакції критична, кожна секунда важлива; емоційний контекст (паніка, шок, страх) впливає на сприйняття сигналів, вимагаючи максимальної простоти й ясності в невербальних повідомленнях.

Основні комунікативні стратегії парамедиків у випадках обмеженого або відсутнього вербального контакту полягають у встановленні контакту через дотик, погляд або послідовність дій, підтвердженні розуміння через кивання, жести, мімічні сигнали, використання ритму рухів (розміреність, чіткість) для формування атмосфери спокою, мінімізацію агресивних жестів, контроль над власною експресією.

Етичність невербальної комунікації вимагає поваги до особистого простору постраждалого, делікатності у використанні тактильних контактів, усвідомлення можливого психоемоційного ефекту. Невербальні знаки можуть як заспокоїти, так і підсилити стрес.

Парамедики повинні враховувати стан пацієнта й обирати невербальні стратегії відповідно до ситуації.

Удосконалення комунікативної підготовки парамедиків у бойових умовах – це впровадження тренувальних модулів із невербальної комунікації (міміка, жести, інтонація), розроблення протоколів екстралінгвістичної взаємодії в кризових умовах, проведення психологічних тренінгів для розвитку стійкості до стресу й навичок читання невербальних сигналів, навчання використанню невербальних засобів для підтримки травмованих осіб, враховуючи специфіку бойових умов.

Висновки. У бойових умовах парамедики стикаються із серйозними обмеженнями вербальної комунікації, що підкреслює критичну важливість екстралінгвістичних засобів. Міміка, жести, інтонація, погляд і дотик стають головними інструментами для встановлення довіри, надання допомоги й

координації дій. Ефективне використання невербальної експресії вимагає спеціальної підготовки, етичної уважності та психологічної стійкості. Розвиток таких навичок є життєво важливим чинником успішної роботи парамедиків у надзвичайних і бойових ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Культура поведінки та невербальні засоби спілкування. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10411/> (дата звернення: 14.05.2025).
2. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. Київ : Алерта, 2023. 536 с.